

tett Idősb Néhai Tiszteletes Gálfalvi István anno 87 ki felett actorok voltak a Sákodi Pap Györke Mihály és Siménfalvi pap Kolozsvári Sámuel ő kegyelmek.“

PÉTERFFY GYULA

BEETHOVEN

Valakire vagy valamire mindig emlékezünk.

Most is ezt tesszük, nemcsak mi, sokan-sokan mások is, az emberek milliói, az egész világ emlékezik a zene fejedelmére, Beethovenre, halálának 150. évfordulója alkalmával.

Hogy ez az emlékezés mily nagyméretű, arról tanúskodnak az újságok, hetilapok és folyóiratok, az utcai hirdetőoszlopok plakátjai, a televízió, a rádió műsorai, melyek a nap bármely órájában valahonnan az éter hullámain világgá szórják Beethoven muzsikáját s a hallgatók millióinak fülébe cseng egy szó: Beethoven.

Az újságok hasábjainak valamelyikén megjelenik egy cím: Beethoven. A hirdetőoszlopok plakátjain vagy a hangverseny-műsorokon feltűnik nagy betűkkel nyomtatva egy név: Beethoven.

A tájékozatlanoknak mindez nem jelent semmit, nem mond többet, mint bármely más név.

Beethoven egyike a legismertebb neveknek a világon. Azt is bátran hisszük, hogy a nagy zenészek közül egyiknek sincs annyi lakásban a zongorák mellett fényképe vagy szobrocskája márványból vagy bronzból, mint Beethovennek.

Díszes síremlékén is — a bécsi temetőben — csak egy szó van felírva: Beethoven. Ez az egy szó, ez a név elég ahhoz, hogy muzsikusk százait, a zeneszeretők ezreit — akiket útjuk Bécsbe visz — magához csalja, magához vonzza s tudatosítsa: mi az örökélet titka.

Most, a Rá emlékezés napjaiban, ki tudná megmondani, hány és hány ember zarándokol a bécsi temetőbe, közösségek, testületek, a világ minden tájáról jött turisták kisebb-nagyobb csoportja azért, hogy a kegyelet, a hála, a tisztelet szimbólumaként néhány szál virágot a zene óriása, Beethoven sírjára helyezzen.

Amilyen nagy volt, éppoly sorsüldözött egész életében. Ezért lett ő oly különös, furcsa természetű s mégis az, aki legközelebb férközött az emberi szívekhez halhatatlan zenéjével.

Az emlékezés teljessége megkívánja, hogy végigkísérjük Beethoven életútján születésétől haláláig, és választ kapjunk arra, miért tettek neve mellé az életével, munkásságával foglalkozó írók, tudósok, történészek, kutatók ilyen jelzőket mint: szerencsés-szerencsétlen, hős, mogorva, emberkerülő, természetimádó, nagy, bátor, óriás, fejedelem, titán, géniusz és még sok más ezekhez hasonlót.

Ludwig van Beethoven Bonnban született 1770. december 16-án. Németalföldi zenész családból. Apja udvari zenész volt, aki fiát már ötéves

korában zongorajátékra kezdte tanítani, és hamarosan felfedezte a hallgatag gyermek nagy zenei képességeit.

Ez a kapzsi, iszákos ember — Mozart példája lebegve előtte — csodagyermeket akart a fiából nevelni, gyermekművészt, kivel sok pénzt tud majd szerezni. Még iskolába járni sem engedte, csak a zene tanulására kényszerítette, képes volt órákra bezárni a kisgyermeket hangszerével — néha még éjjel is —, hogy gyakoroljon.

Gyermekéveit apja kegyetlen durvasága, iszákossága teljesen megkeserítette. Nem ismerhette meg, nem élvezhette az otthon, a családi élet melegét. Emiatt lett oly zarkózott, félszeg, annyira, hogy még a pajtásai játékától is távol tartotta magát.

Tízéves, mikor iskolába kezd járni, de már jól ír, olvas és számol, amire édesanyja otthon megtanította. Később nagy akaraterővel igyekszik pótolni hiányos ismereteit, s önerejéből küzdi fel magát kora művelt muzikusai közé.

Szorgalmasan gyakorol, tanul, apja után Pfeiffer kitűnő zongoristától. A zongora mellett már orgonázik is, tanítómestere Gilles van den Eeden, a választófejedelem első orgonistája, ki nagy művész. Zeneszerzést Nelfe mestertől tanul, ki bátran egy-egy nagyobb zenemű vezényletét is rá meri bízni. Ekkor már kisebb-nagyobb zongora- és kamarazene-műveket is ír.

Tizenegy éves, amikor nagy nyilvánosság előtt először hangversenyezik. Virtuóz játéka nagy feltűnést keltett.

Tizenötéves korában a választófejedelem második orgonistája lesz, s a zenekarban hegedűs s amellet még zongorát is tanít. A zenészkörökben hamarosan pártfogói is akadnak, s a jó társaságban pótolni igyekszik nevelése hiányosságait.

Apja kimondottan rabja lett az itálnak. Melegszívű édesanyja, akit végtelenül szeretett, betegeskedik. A család gondja-baja óréa nehezedik. Két kisebb testvéröccséről, Kárlról és Johannról is neki kell gondoskodnia.

Minden álma Bécs. Itt élt e kor két legnagyobb zenésze: Haydn és Mozart. Leghőbb vágya volt Mozartot látni, vele találkozni s előtte játszani.

Tizenhat éves, mikor e régi vágya teljesül. Bécsbe utazhatott, s Franz Joseph főherceg, Köln kerületének választófejedelemé és Münster püspöke ajánlólevelével a kezében, amiben II. József császárt kéri a választófejedelem arra, hogy tegye lehetővé az ifjú Beethoven Morzarttal való találkozását. A nagyszerű, a boldog pillanat be is következett. A császári udvar egyik zeneszobájában Mozartnak a levelet átadhatta.

A levél elolvasása után Mozart így szólt: „Fiatal barátom, igazán játszani akar nekem?” — „Szeretnék — feleli Beethoven —, boldog lennék, ha meghallgatna, mester.”

„Am jó — legyen — tessék” — intett Mozart, s a zongorához ültette.

Valami különös, eddig nem tapasztalt boldog izgalmat érzett, inkább amiatt, hogy az egyik legnagyobb élő mesternek zongorázhat.

Csak úgy peregetek ujjai a billentyűkön. Egyszer zengett, zúgott, máskor leheletszerűen muzsikált a hangszer. Játékában a szívnek, a léleknek minden érzelme, rezdülése benne volt.

Mozartnak nagyon tetszett a fiatal művész zongorajátéka. Megelégedéssel bölintott, s ezt kérdezte: „Sokáig tanulta — kinek a szerzeménye?“

„A mester téved — válaszolt kissé indulatosan —, egyáltalán nem tanultam, soha életemben nem játszottam ezt a darabot — rögtönöztem!“

Mozart kedvesen hozzálépett, kezét a vállára téve így szólt: „Akar-e a tanítványom lenni?“

E kérdésre csak ennyit tudott felelni: „Igen, mester, szeretnék, nagyon-nagyon boldog lennék.“

Mozart a szomszéd szobában levő és hallgatózó néhány kiváló zenésznek csak ennyit mondott: „Vigyázzatok erre az emberre! Erről még sokat fog beszélni az egész világ.“

Alig néhány zeneszerzéstani leckeórára telt idejük, de elég volt más egyebek mellett megtanítania Beethovent arra, hogy hangszer nélkül komponáljon az asztal mellett, azonnal papírra jegyezve, egyedül belső hallására, zenei képzeletére támaszkodva, mert csak így születhet igazi jó zenemű.

Beethoven akkor már tökéletes belső hallással rendelkezett, és oly gazdag, fejlett zenei képzelete volt, hogy a jó tanács megtartása nem okozott nehézséget.

Tanulását anyja betegségének súlyosbodása miatt meg kellett szakítania. — Haza! — minél gyorsabban hazamenni! Ment is, már amilyen gyorsan lehetett abban az időben — kocsival, váltott lovakkal.

Még csak 17 éves, mikor gyöngéd, melegszívű anyját elveszíti. Pár év múlva apja is meghal. Két kisebb testvéréről még gondoskodnia kell. Zongorázik, zongorát tanít, az udvari zenekarban hegedül, néha vezényel, hangversenyezik, komponál, mindent csinál, hogy a hármuk fenntartásához szükséges anyagiakat előteremtse.

1792-ben újra visszatért Bécsbe. Mesterét — Mozartot —, kitől tovább szeretett volna tanulni, már nem találta életben. Így eleinte Haydn, majd az olasz Salieri, az opera igazgatója tanította, irányította. Ekkor már Beethoven nemcsak zongorajátékával aratott sikereket, hanem szerzeményeivel is magára vonta a világ figyelmét.

A fiatal Beethoven hamar meghódította Bécs főúri világát, de nemcsak az előkelők rajongtak érte, hanem a kritikusok minden akadékoskodása ellenére, a közönség is szívébe zárta. Hangversenyei, műveinek kiadásai, előkelő tanítványai jó jövedelmet biztosítottak neki. Így a függetlenségét is meg tudta őrizni. Ő volt az első, aki a művész számára feltétlen elismerést és megbecsülést vívott ki.

1795. március 29-én mutatkozott be a nagy nyilvánosság előtt B-dúr zongoraversenyével. Alig egy év múlva három zongora-triója és három zongora-sonátája jelenik meg.

A nagy fordulat éve 1800. Ez év április 2-án tartotta első nagyszabású szerzői estjét a bécsi udvari színházban, amelyen 1. szimfóniáját is bemutatta.

Húszéves korától mostanáig ez a rövid tíz esztendő volt Beethoven életének legszebb, legboldogabb időszaka.

Ünnepeltetéseinek, diadalainak tetőfokán tört rá a rémítő testi baj, ami talán a legnagyobb csapás egy zenészre, harmincesztendős korá-

ban hallása kezdett romlani, ami lassan-lassan a teljes sükettséghez vezetett.

Eleinte e fogyatékoságát mások előtt leplezni próbálta. Kerülte a társaságot, mert mint, mondá: „Nem vagyok képes arra, hogy az embereknek megmondjam, miszerint süket vagyok. Ha nem a zene volna mesterségem, akkor is elég rossz volna rám nézve a sükettség, de egy zeneszre nézve kegyetlen gyötrellem az.“

Süketége amint fokozódott, öngyilkosságra gondolt. „Művészet — mondá —, egyedül a művészet tart vissza. Lehetetlennek látszik előttem, hogy a világot elhagyjam, mielőtt mindazt, mire magamat képesnek erzem, létrehoztam volna. Most türelmesnek kell lennem céloim elérése végett, és remélem, elhatározásom szilárd lesz az elviselésében, míg a kérlelhetetlen sorsnak életem fonalát majd elvágni tetszik.“

Beethoven e szomorú időszak után írta legnagyobb műveit, hangversenydarabjait, az Egmont-, Leonora-nyitányt, kilenc szimfóniát és egyetlen operáját, a Fideliót.

A köztársasági érzelmű Beethovennek férfiideálja Napóleon volt. A szabadság apostolát látta benne, kinek tiszteletére szimfóniát írt, a 3.-at, amelynek Bonaparte címet adta. De amikor megtudta, hogy császárrá koronáztatta magát, dühében szimfóniájának címlapját széttépte, a földön lábbal tiporta a Bonaparte nevet, s az abban foglalt fényes ünnepi induló helyett fönséges gyászindulót szerkesztett. Később e művének az Eroica-(Hős)-szimfónia címet adta.

Hallásának romlása zárkózottá, búskomorrá tette. Magába zárkózva lázasan dolgozik, egymásután veti papírra a képzeletbeli hangokat s készülnek a híres zongora-szonátái: a Mondschein, Pastorale, Kreutzer, Waldstein, Pathétique és még sok más szebbnél szebb.

Elkeseredett órájában végrendelkezik, búcsúzik ettől a világtól, az emberiségtől. — „Nyomorult vagyok, szerencsétlen nyomorult — írja —, s aki pedig szerencsétlen, azt vigasztalja meg, hogy bennem magához hasonlót talál.“

De az erő, a nagyság embere elesettségéből újra felegyenesedik: „Torkon ragadom a végzetet, nem engedem magam összemorzsolni. Oh, mily szép élni az életet“, s szembefordul a sorssal, amelynek kopogtatását az ötödik, Sors-szimfóniában hallatja: ti-ti-ti-tááá. Maga Beethoven mondta e főtémáról: „Így zörget a sors az ajtón.“ A mű mondanivalója: az ember küzdelme a sorssal.

A nagy francia zenész, Berlioz tanára, Leseur sehogy sem tudott Beethoven zenéjével megbárátkozni, arról tudomást venni. Berlioznak sok rábeszéléssel sikerült tanárát az 5., Sors-szimfónia előadására elvinnie. Berlioz másnap kérde: „Nos, mester?...” S a mester fejcsóválva így válaszolt: „Ilyen zenét nem szabad írni!“ Mire Berlioz így vágott vissza: „Legyen nyugodt, kedves mester, senki nem fog egyhamar ilyen zenét írni.“

Beethoven világhíre ekkor már oly nagy volt, hogy a kiadók csak úgy versenyeztek művei kiadási jogának megszerzéséért. Anyagi gondjai nem voltak, de az egészséges élet örömeit az anyagiak nem tudták pótolni.

Örömeért, vigasztalásért, pihenésért, felüdülésért a természethez menekült. Egyik barátjának így írt: „Mennyire örvendek, ha erdőben, fák,

virágok, sziklák között bolyonghatok. Nincs ember, aki így tudja szeretni a természetet, mint én.“

Természetrajongásának legékebben szóló bizonysga a 6., Pastorale-szimfónia.

Természetimádatáról egyik jegyzetében vallásos rajongással így ír: „Mindenható — az erdőben — boldog vagyok — minden fa általad szólal.“ Más jegyzetében ez olvasható: „Az Isten, micsoda fenség — egy ilyen erdei tájon — a magasban nyugalom — nyugalom, — szolgálni neki.“

Jó pár év eltelte után került bemutatásra Beethoven egyik legnagyobb és legnépszerűbb szimfóniája, a 7. Utolsó, befejező tetele jó pattogó ritmusú magyar verbunkos zene, amit valamelyik Bécsben muzsikáló magyar cigánybandától vagy Eszterházy herceg kismartoni rezidenciájában való pár napi tartózkodása idején hallhatott.

Életének utolsó tíz-tizenkét évében süketsége annyira elhatalmasodott, hogy látogatóival már csak társalgófüzet segítségével volt képes az érintkezést fenntartani. A bécsi közönséggel megszűnik minden kapcsolata. Búskomorságában gondolatai vissza, a messi múltba szállnak, felújul ifjúkori sok keserű és szép emléke. Tizenöt esztendő lehetett, mikor egyik tanulóársától kapott folyóiratban olvashatta Schiller *Oder an die Freude* — Óda az örömhöz című mesterkölteményét:

Öröm, bűvös égi szikra,
Elysium gyermeke.
Áldozati lángot szítva
vár hívőd serege!

Egyesítsed szellemeddel,
Mit zord erkölcs szétszakít.
Tesvér léssen minden ember,
Ott, hol lengnek szárnyaid.

Emlékezetében felújul akkori elhatározása: „Ezt muzsikába kell önteni, dalba kell formálni! Ebből, erre a szövegre nagyszerű művet kell komponálni.“

Az emlékezést tett követte. 1824. május 7-én Bécsben bemutatásra került minden idők egyik legnagyobbszabású zeneműve, a 9., Örömszimfónia.

Ugyanakkor hangzott el Beethoven másik nagyszabású műve, a *Missa solemnis* — Ünnepi mise is.

A bemutató előadáson Beethoven maga is részt vett. A dirigens jobbán állt háttal a közönségnek. A siker óriási volt. Tomboló tapsvihar köszöntötte a már teljesen süket mestert, ki semmit sem hallva, nyugodtan állt háttal a közönségnek. A kínos helyzetet egy énekesnő mentette meg, ki hozzálépett, és gyöngéden a közönség felé fordította. Ekkor látta Beethoven azt, amit fülei eltitkoltak előtte, — látta az ünneplő közönséget, a tapsoló ezer és ezer kézpárt s a feléje lobogtatott zseb-kendőket s a könnyező szemeket. Keserű, fájdalmas mosollyal hajolt meg s köszönte a lelkes ünneplést.

A 9. szimfónia a klasszikus szimfónia tökéletes példája. Rendkívül szép és felemelő példa arra, hogyan lehet az örömet, a boldogságot nével kifejezni. Ma már úgy vagyunk vele, mint a régi görögök, akik szerencsétlenül tartották azt, ki Pheidiász (J.e. 500) atheni szobrász tizenkét méter magas arany—elefántcsont Zeusát nem látta, — úgy mi sem nevezhetjük szerencsésnek, boldognak azt, aki minden idők legnagyobb zeneköltőjének ezt az óriás alkotását nem hallotta.

A zeneirodalom Haydn, Mozart és Beethoven bécsi működésének idejét a bécsi klasszicizmus korának nevezi. Hármuk közül sorrendben Beethoven az utolsó, de nagyságban első. A zenei formáknak, melyeket Haydn kezdett tökéletesíteni és Mozart tovább csiszolgatott, Beethoven szabta meg a klasszikus határait.

Egy zeneesztétikus meghatározása szerint: „Egyik művészete a másikéval a legbensőbb összefüggésben van. Haydn, Mozart, Beethoven úgy viszonyulnak egymáshoz, mint bimbó — virág — gyümölcs.“

Beethovent nagygyá, közismertté, népszerűvé az tette, hogy sohasem azért muzsikált, hogy csak zenéljen, hanem hogy mondjon is valamit.

Másfél évszázaddal ezelőtt, 1827. március 26-án halt meg 57 éves korában. Fejedelemnek kijáró pompával temették. Síremlékét márványba vésett mellszobra díszíti.

* * *

DR. NAGY JÓZSEF

ÚTJELZŐ TÁBLÁCSKÁK LAMBARÉNÉ FELÉ

Szeptember 4-én, Schweitzer Albert halála 11. évfordulóján, amikor hosszan elnéztem az ő emlékére kiadott, Jézust követő élete és ember-szolgálatára eseményeit ábrázoló bélyegeket, érkezett meg címemre a Német DK-beli Vöröskereszt elnöksége mellett működő *Albert Schweitzer Bizottság* körlevelének 28. száma. Támpéldányként küldték, mert a *Keresztény Magvetőben* magyarul, a *Mitropolia Banatului*-ban románul és az evangélikus egyház lapjában, a *Kirchliche Blätter*-ben németül megjelent cikkemet vették át és közölték, mint a Schweitzer emlékbélyegekről szóló legátfogóbb tanulmányt. Nem tagadom, nagyon örvendtem ennek; de sokkal jobban örvendtem annak, amit e körlevélből megtudtam: Albert Schweitzer lambarénei kórháztelepe nem válik emlékmúzeumná, hanem megmarad kórháznak, sok-sok ezer afrikai beteg gyógyító otthonának.

Örömmel olvasom és adom tovább a Keresztény Magvető olvasóinak a „jó hírt“, hogy Gabon köztársaság kormánya 1975 decemberében tartott államtanácson kimondotta, hogy „Albert Schweitzer művét folytatni és fejleszteni fogják“. Tekintélyes összeget szavaztak meg a